

BΔLEΔ

Divulgar Ciencia en Twitch: unha experiencia cos novos formatos

INTRODUCCIÓN: ANTECEDENTES E MOTIVACIÓN DO PROXECTO

A partir da década de 2010, co auxe dos blogs ou bitácoras, a divulgación científica pasa de ser un contido minoritario e marxinal nos medios de comunicación a volverse un foco de interese cada vez máis frecuente para as persoas que participan deste tipo de redes de difusión da información. Tamén institucións públicas como universidades e institutos de ensino medio crean as súas propias plataformas en formato blogue para divulgar os seus estudos e investigacións (López Nicolás, 2014). Aínda que segue a ser unha temática que fica moitas veces fóra dos medios de información xeralistas, cada vez son máis as persoas que demandan este tipo de contidos. Ao mesmo tempo, tamén cambia a percepción do labor de divulgación dentro da propia profesión científica: de consideralo un traballo subsidiario de pouco prestixio, mesmo coa connotación negativa de popularizar ou bastardear o coñecemento científico, a cobrar conciencia de que é imprescindible trasladar o coñecemento especializado á poboación xeral.

Isto reflíctese, por exemplo, no número de artigos publicados e indexados na plataforma PubMed coas palabras "scientific dissemination": pasamos de 102 entradas en 1993 a 4467 en 2021, o que

Francisco Javier Brea Balea

Químico e divulgador

franjabreba@gmail.com

Iria Veiga Ramos

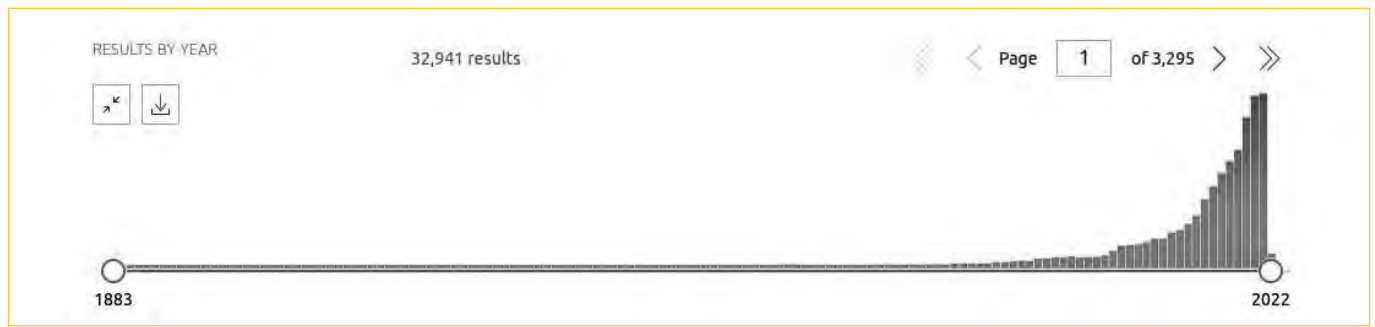
Psiquiatra e divulgadora

iveigaramos@gmail.com

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN
INSTITUCIÓN DE GALIÇA

ISSN: 1132-8932

Páx. 21-24

Número de artigos indexados en PubMed coas palabras-chave "scientific dissemination".

dá idea do crecente interese da comunidade científica na divulgación do coñecemento.

Aparece a preocupación sobre de que xeito se divulga, así como sobre o papel da comunicación científica fronte ás noticias falsas e á desinformación (Iyengar & Massey, 2019).

As novas plataformas audiovisuais, como Youtube, Instagram ou TikTok, toman o relevo dos blogues e dan cabida a unha nova fornada de creadores de contido científico na que o perfil se diversifica: aparecen numerosas mulleres divulgadoras (Soto Salom, 2019) nun campo antes eminentemente masculino. Por outra parte, a comunicación adquire un formato máis dinámico e coloquial, fuxindo á mantenta dos estereotipos da ciencia como algo elitista e dunha grave seriedade. Moitas destas novas figuras da divulgación están relacionadas con institucións universitarias por cursar estudos de doutoramento ou postdoutoramento nas súas respectivas disciplinas, pero non realizan comunicación institucional nin se recoñecen necesariamente no ámbito universitario.

No caso galego, aínda que existen divulgadores de orixe galega e que de xeito ocasional realizan actividades en lingua galega, a divulgación científica especificamente en galego é escasa e pouco vi-

sible. Nomes como Deborah García, divulgadora coruñesa que exerce a súa actividade fundamentalmente en castelán, participan en galego no programa *Galicia por Diante*, de Radio Galega, cada martes (Pereira, Silvia & Nova, Kiko, n.d.). Podemos citar tamén o programa veterano *Efervescencia*, na mesma emisora dende 2006 (Vicente, 2006). Porén, trátase de espazos semanais e breves, no caso de Galicia por Diante, ou relegados a franxas de moi baixa audiencia, como no caso de *Efervescencia*.

Posteriormente e ante a falta de referentes e alternativas, as divulgadoras e divulgadores galegos comezan a empregar os novos medios e ferramentas para dar a coñecer os seus contidos. Xorden así iniciativas como a de Xacobo de Toro, *CienciaClip* (de Toro, 2009) ou a de Darío Lago, *O Son das Ideas* (Lago, 2019), con formato de vídeo breve na plataforma YouTube.

Neste panorama aparecen os nosos propios proxectos individuais, un blogue de divulgación científica *O Outro Lado do Espello* (Veiga, 2006), no caso de Iria Veiga, e un proxecto de divulgación no campo da química en Twitter e Instagram, *Moléculas en Galego* (Balea, 2015), no caso de Javier Balea. Tras coincidir en iniciativas arredor da divulgación e da normalización lingüística,

como o evento LGX15 (Coordinadora de Traballadores/as de Normalización Lingüística, 2015), decidimos poñer en marcha un proxecto conxunto, nun primeiro momento en formato de vídeo breve, *Concienciadas* (Balea & Veiga, 2019). Esta iniciativa difundíuse en Youtube e noutras plataformas de vídeo como Vimeo, coa colaboración do xornal dixital Praza Pública (Lombao, 2012).

BALEA VERMELLA E OS NOVOS FORMATOS DE STREAMING

Temos claro que a divulgación científica nestes momentos pasa polos formatos audiovisuais, sen negar a relevancia doutros medios como os escritos. Con esta idea en mente, comezamos a explorar as posibilidades que ofrecen as plataformas de emisión en directo como Twitch. Aínda que se lanza en 2011, é a partir da súa adquisición pola empresa Amazon en 2014 cando Twitch presenta un crecemento exponencial. Orientada nun primeiro momento cara a eventos relacionados con e-sports e videoxogos, axiña se populariza e diversifica os seus contidos, conseguindo que moitos creadores de contido de vídeo migren dende outras plataformas, principalmente YouTube. No momento actual a plataforma recibe unha media de 26 millóns de visitas diarias.

A especificidade deste medio é a emisión en directo e a interacción cos espectadores en tempo real. Isto obriga a realizar un contido moito menos guionizado e máis espontáneo, dado que non existe a posibilidade de montaxe ou edición posterior dos medios en diferido, como si acontece no caso de Youtube. A aplicación inclúe unha fiestra conversacional que media a interacción en directo cos espectadores e que permite a súa participación nos contidos ofrecidos.

Dado que Twitch é un medio orientado exclusivamente á emisión en directo e non permite manter os contidos máis aló de 15 días para a súa visualización en diferido, optamos por empregar Youtube para albergar de xeito permanente as gravacións das nosas emisións, empregando tamén a plataforma Ivoox para acceder unicamente ao audio, e posibilitando así o seu consumo en formato podcast.

Balea Vermella comeza as súas emisións en febreiro de 2021, cando xa o proxecto levaba uns meses madurando pero animados tamén pola situación de pandemia e novas restricións á mobilidade. Neste sentido, cremos que Balea Vermella nace en parte froito das limitacións dun momento histórico moi concreto mais con vocación de continuidade.

O formato inicial é o de entrevistas a persoas destacadas da investigación científica, tratando de visibilizar os proxectos punteiros que se realizan no país e que en moitas ocasións non se coñecen, ademais de loitar contra o prexuízo de que a ciencia se fai fóra ou fana outros e outras. Intentamos tamén desmontar o estereotipo da persoa que se dedica

Transmisión de Balea Vermella.

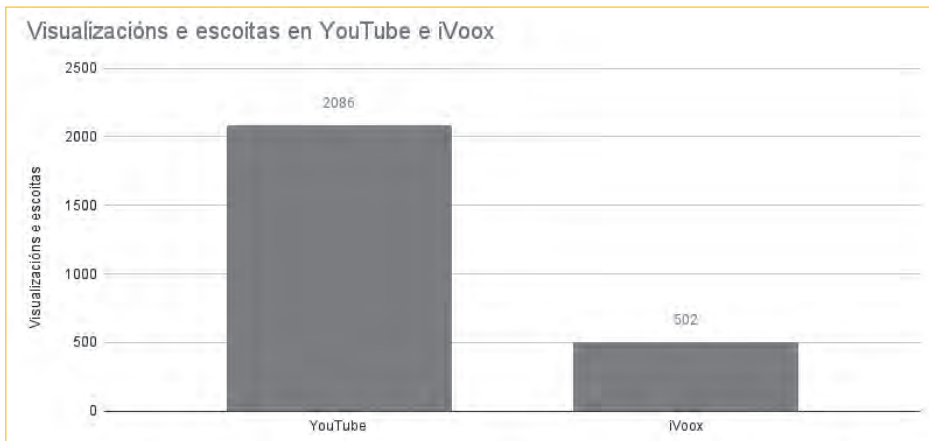
á investigación como alguén afastado da realidade e centrada única e exclusivamente no seu obxecto de estudo. Neste sentido, falamos da parte estrutural, social e política que media e limita a investigación e o desenvolvemento científico: os orzamentos, a precariedade, a discriminación de xénero.

Con respecto a este último punto, non foi necesario explicar a nosa vontade de manter a paridade de xénero entre as persoas entrevistadas, isto deuse de xeito natural, en parte polos nosos presupostos sobre a cuestión, ao ser ambos persoas feministas. A isto tamén contribuíu o feito de que no ámbito da investigación haxa unha maioría de mulleres, especialmente na rama biosanitaria. Esta tendencia, desgraciadamente, acostuma a invertirse a medida que subimos nos chanzos de responsabilidade e toma de decisións.

Podemos dicir que Balea Vermella xorde como un proxecto claramente feminista, e aliñado coas reivindicacións do colectivo investigador e en contra da precariedade, a explotación laboral e en particular da discriminación que sofren as mulleres.

Por outra banda, cabe destacar que non entendemos o coñecemento científico como exclusivamente centrado no ámbito biomédico e das ciencias exactas, por iso abordamos tamén contidos como o marco legal dos investigadores e investigadoras, ou a loita do colectivo trans e as cuestións científicas arredor deste tema. Ademais a pedagogía e o ensino foron obxecto dun directo centrado nas tarefas para a casa e a súa eficiencia educativa. Nesta dirección, pretendemos continuar a incorporar contidos que soborden as marxes do que xeralmente entendemos como ciencia e que afiancen a idea de que calquera tema pode ser abordado cunha ollada crítica e perspectiva científica.

Conforme o proxecto foi trazando o seu percorrido, incorporamos novos formatos que alternan coas entrevistas a persoas relevantes na ciencia. Grazas ao patrocinio de Punto.gal e á colaboración de Edicións Xerais de Galicia, puidemos introducir entrevistas con autores da colección Básicos Ciencia de Xerais, incluíndo un sorteo entre a audiencia de exemplares da colección, e tamén concursos tipo *quiz* con outros agasallos cortesía de Punto.Gal e a par-

ticipación ocasional doutras editoras e proxectos culturais relacionados coa ciencia. Ademais, puidemos contar, grazas ao patrocinio desta entidade, cunha serie de colaboradores e colaboradoras fixas que unha vez ao mes presentan a sección *Cóctel Científico*, cun formato breve e ameno de exposición de aspectos concretos dos seus ámbitos de coñecemento.

RESULTADOS

Despois dun ano, valoramos esta experiencia como moi positiva e estimamos que acadamos maior repercusión da que agardabamos nun principio. Como exemplo, os espectadores do trimestre setembro-novembro de 2021 mantivéronse por riba de 150, chegando a acadar os 316. En canto ás reproducións en diferido, as visualizacións na canle

de Youtube superaron as 2000 e as escoitas en Ivoox foron máis de 500.

FUTURO

A boa acollida do noso proxecto e o afecto que sentimos por parte do público e das persoas entrevistadas faínos prever que Balea Vermella se converterá nun proxecto a longo prazo e que, a pesar de nacer no contexto da pandemia, ten vocación de continuidade. A nosa intención é ensaiar novos formatos e sinerxias con outros medios, como a nosa nova colaboración coa editorial Belagua arredor da recente publicación do álbum ilustrado *Galegas na Ciencia* (Blanco, 2021) ou co podcast *Café Derby*, da revista *Luzes* (Café Derby, 2022). Ademais, agardamos poder experimentar con formatos diferentes en canto a prudencia así o acon-

selle, abordando eventos con público presencial.

Sexa cal sexa o camiño que tome Balea Vermella, sabemos que o espírito co que naceu e que nos anima a realizar este traballo, permanece inalterado: somos dúas persoas unidas pola amizade ás que lles encanta falar de ciencia. ■

REFERENCIAS

- BLANCO, I. (2021). *Galegas na Ciencia*. Belagua.
- BALEA, J. (2011). "Moléculas en Galego".
- BALEA, J. & VEIGA, I. (2019). *Concienciadas*.
- "Café Derby 21 – Luzes" consultado o 31 de xaneiro de 2022.
- COORDINADORA DE TRABALLADORES/AS DE NORMALIZACIÓN LINGÜÍSTICA (2015). "LGX15 Ideas para o futuro da lingua".
- DE TORO CACHARRÓN, X. (2022). "Cienclip." consultado o 31 de xaneiro de 2022.
- IYENGAR, SHANTO, E DOUGLAS S. MASSEY (2019). "Scientific Communication in a Post-Truth Society." *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 116,16 (16 de abril s.d, 2019): 7656–61.
- DE LARA, A. (2019). "Divulgación científica en redes sociais".
- LOMBAO, D. (2012). "Praza Pública".
- LÓPEZ NICOLÁS, J.M. (2014). "Los blogs universitarios de divulgación científica en el marco de la Ley de la Ciencia." *Cuadernos de Cultura Científica* (blog).
- "O Son das Ideas - YouTube." Accessed January 31, 2022.
- PEREIRA, SILVIA AND NOVA, KIKO. "Galicia por Diante." CRTVG: Radio Galega, s.d.
- FRANCO, R.; CARREAZO PARIASCA, J.; AGUILAR MADRID, J. & ESPINOZA HERRERA, D. (2018). Scientific dissemination in the field of public health. The experience of The National Health Institute. *Revista Peruana De Medicina Experimental Y Salud Pública*, 35(3), 515-522.
- SOTO SALOM, M. (2019). "El auge de las divulgadoras científicas en YouTube." *Huffinton Post*, February 11, 2019.
- VEIGA, I. (2022). "O outro lado do espello." O outro lado do espello. Accessed January 31, 2022.
- VICENTE, M. (2006). "Efervescencia." CRTVG: Radio Galega, 2006.